

УДК 543.42: 929 Валяшко (091)

Наука на тлі політики: сторінки біографії М.О. Валяшка

В.Ю. ФЕСЕНКО

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна,
E-mail: fes_v@ukr.net**Авторське резюме**

У статті розглядається вплив на науково-дослідну діяльність і особисте життя професора М. Валяшка ідеологічних кампаній радянської влади пов'язаних з висилкою із країни ряду представників дореволюційної інтелігенції (початок 1920-х рр.) й необгрунтованою критикою прибічників теорії електромагнітного резонансу та мезомерії (кінець 1940-х – початок 1950-х рр.).

Незважаючи на певну напруженість у відносинах професора й нової влади, що виникла через висилання низки представників «старої» інтелігенції за межі республіки на початку 1920-х рр., більшовики вчасно зрозуміли, що втрата наукового діяча такого масштабу може завдати серйозної шкоди як передовим дослідженням у галузі органічної хімії, так і фармацевтичній освіті. Надалі М. Валяшку були запропоновані прийнятні умови для науково-дослідної діяльності, що розгорнулася на кафедрах органічної хімії Харківського хіміко-технологічного інституту та фармацевтичної хімії й фармакогнозії Харківського фармацевтичного інституту.

Початок 1950-х рр. позначився новим загостренням взаємовідносин науковця з владою. Цього разу воно було викликано тим, що її представники, винятково з ідеологічних міркувань, засудили деякі теорії, які підтримувалися вченим, зокрема електромагнітного резонансу та мезомерії. Ці події вкрай негативно позначилися на психологічному стані М. Валяшка, обумовивши завершення активної фази його науково-дослідної роботи.

Ключові слова: органічна хімія, теорія електромагнітного резонансу, фармація, інтелігенція, ідеологія, вислання.

Science on the background of politics: page biography M.O. Valyashko

V.YU. FESENKO

National technical university "Kharkiv polytechnic institute", Kharkiv, Ukraine,
E-mail: fes_v@ukr.net**Abstract**

The article dwells on the influence of Soviet authorities' campaigns, which were connected with expulsion of a number of representatives of prerevolutionary intelligentsia, and unjustified critics of the electromagnetic resonance theory and mesomeric effect supporters, on the research and development activity and private life of Professor M. Valyashko at the beginning of 1920's and 1950's. Despite some tension in the relationships between professor and the new Government, which appeared due to the evictions of a number of intelligentsia supporters outside the Republic at the beginning of 1920's, the Bolsheviks has promptly realized that the loss of the scientific figure of such a value could cause huge damage to the best practices in the field of organic chemistry, as well as to the pharmaceutical education. Later on, M. Valyashko was given quite comfortable conditions for his research and development activity, which took its place at the faculty of Pharmaceutical Chemistry and Pharmacognosy within the walls of the Kharkiv Pharmaceutical University.

The beginning of 1950's was marked by a new increased controversy in the life of the honorary scientist with the Government. This time it was caused by the representatives of the Government, who based solely on their ideological thoughts, has denounced some of the theories, which were supported by scientists of electromagnetic resonance and mesomeric effect in particular. Such an events had a very negative impact on the psychological health of M. Valyashko, and caused the completion of an active phase of his research and development activity.

Keywords: organic chemistry, the theory of electromagnetic resonance, pharmacy, intelligentsia, ideology, expulsion

Постановка проблеми. Радянська наука по праву вважалася однією з кращих у світі, в першу чергу це стосувалося точних наук, тому що гуманітарні дисципліни, фактично з моменту встановлення радянської влади, перебували під жорстким ідеологічним пресингом. Однак переслідування з боку влади не обминули і вчених природничого циклу. Який вплив це мало на наукову діяльність і долю науковців? У цьому зв'язку, актуальним є звернення до маловідомих сторінок біографії відомого хіміка-фармацевта,

фундатора вищої фармацевтичної освіти в Україні, провідного фахівця в галузі спектроскопічних досліджень – Миколи Валяшка (1871 - 1955).

Аналіз досліджень і публікацій. Довгий час проблеми взаємин вченого й влади залишалися поза увагою дослідників. Лише в 1990-х роках почалося переосмислення багатьох подій з радянського минулого нашої країни. Історики стали ретранслювати для широкої громадськості інформацію про репресивну політику більшовицької влади проти своїх опонентів. З огляду на

© В.Ю. Фесенко, 2014

той факт, що відносини М. Валяшка з партійно-владними структурами більшовиків склалися не просто вже з початку 1920-х рр., заслугове на увагу ряд публікацій, присвячених масштабній і добре спланованій акції радянської влади 1922 року з примусового вислання закордон декількох десятків представників інтелігенції, в основному представників професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів Української республіки [1-2, 5-6; 8-9; 23]. Серед тих, кого планували вислати, фігурувало й прізвище Валяшка [9, с. 28].

Проте у літературі дана проблема одержала фрагментарне висвітлення, тому, при роботі над статтею, автор, головним чином, опирався на матеріали архівних фондів Державного архіву Харківської області (ДАХО) і Музею фармації при Національному фармацевтичному університеті, а також спогади людей, які особисто знали М. Валяшка.

Мета дослідження. За мету роботи автором було поставлено вивчення впливу на науково-дослідну діяльність і особисте життя професора ідеологічних кампаній радянської влади початку 1920-х і початку 1950-х рр., пов'язаних з висилкою із країни ряду представників дореволюційної інтелігенції та необґрунтованою критикою прихильників теорії електромагнітного резонансу й мезомерії.

Виклад основного матеріалу. У перші роки свого існування радянська влада, з одного боку, намагалася якнайшвидше відновити державу, господарство якої було зруйноване світовою й громадянською війнами. Це вимагало достатньої кількості кваліфікованих фахівців. Однак, з іншого боку, найбільш радикальні елементи в більшовицькій партії призивали до негайного звільнення всіх суспільних структур від так званих «старих спеців», які були, на їхню думку, потенційними ворогами нової влади [див.: 2; 105-106].

Розглядаючи залучення представників старої інтелігенції до соціалістичного будівництва лише в якості однієї з форм класової боротьби, окремі більшовицькі діячі, у тому числі й В.І. Ленін, не просто теоретично обґрунтували необхідність змусити їх «замовчати» для досягнення мети, що ставить перед собою революція. У властивому більшовикам жорсткому й безапеляційному стилі вони намагалися впорядкувати нормативну базу, яка б надала юридичні підстави для вилучення з наукового середовища тих викладачів і вчених, які залишалися в полоні ідей так званого «освіченого громадянства» і могли нашкодити «переможній ході ідей більшовизму» у вищих навчальних закладах республіки [6, с. 218].

У своєму таємному листі 19 травня 1922 р. вождь світового пролетаріату інструктував голову Державного політичного управління (ДПУ) Ф. Держинського: «Т. Держинський! До питання про вислання за кордон письменників і професорів, що допомагають контрреволюції. Треба це підготувати старанніше. Без підготовки ми наробимо дурниць. Прошу обговорити такі заходи підготовки... Зібрати систематичні відомості про

політичний стан та літературну діяльність професорів і письменників» [19, с. 123]. Держинський добре розумів, що вимагає від нього шеф та прямо кавав своєму заступнику І. Уншліхту: «На кожного інтелігента в нас має бути справа» [цит. по: 1, с. 51].

Тодішнє відношення влади до представників наукової еліти було дуже чітко охарактеризоване на шпальтах газети «Комуніст»: «Корисний ефект, що дає країні «шановний» професор, можна зобразити у вигляді дробу, числівник якого визначається запасом його знань, а знаменник – його відчуженістю від робітничо-селянської системи будівництва. Якими б не були великими наукові здобутки того чи іншого фахівця, тобто його числівник, але коли знаменник його перевищує, Радянська влада повинна сказати: дріб менше одиниці – такий спец більше шкідливий, ніж корисний!» [цит. по: 2, с. 11]. Саме в контексті подібних ідей і почався генеральний наступ на наукову інтелігенцію, знаним представником якої був М. О. Валяшко.

8 червня 1922 року на засіданні Політбюро ЦК РКП(б) було прийнято рішення щодо утворення спеціальної комісії, до якої увійшли І. Уншліхт, Д. Курський та Л. Каменєв. За мету їй було поставлено розгляд списків інтелігентських угруповань, котрі підлягали депортації [2, с. 12]. Виконуючи директиву вищого партійного органу, ОДПУ вимагало від своєї української філії терміново скласти списки «антирадянської інтелігенції» з детальними характеристиками на кожного [23, с. 93]. При цьому В. Ленін у листі до Й. Сталіна від 16 липня 1922 р. наголошував на необхідності особливої уваги приділити столиці Радянської України: «... потрібно перевірити Харків, ми його не знаємо, це для нас «закордон» [6, с. 87].

На початку серпня перелік українських діячів, до якого потрапило 77 прізвищ (з них 32 професори), було затверджено головою республіканського карального відомства В. Манцевим і відправлено до Москви. У супровідній записці зазначалося, що всі списки та характеристики попередньо погоджені з партійними комітетами на рівні губерній, а стосовно професорського складу також і з наркоматом освіти, і затверджені ЦК КП(б)У [12, с. 123]. 6 вересня 1922 року з'явився декрет ВУЦВК «Про адміністративне виселення», що забезпечував правову основу висилки.

Микола Овксентійович, на відміну від деяких своїх колег, зокрема І. Красуського, який перебував тоді на посаді ректора ХТІ і був визнаний більшовиками як «тип несомненно вредный», не потрапив до цього проскрипційного списку, але невдовзі, на вимогу Москви, місцеві чекісти складають новий, розширений його варіант, де вже фігурували прізвища Ю. Коршуна та М. Валяшка [1, с. 43; 9, с. 28]. У наступні кілька місяців він повною мірою відчув на собі подвійність стандартів більшовицької влади.

Наприкінці вересня 1922 року вченого було заарештовано співробітниками Державного політичного управління (ДПУ). Людина, яка, за її

ж словами, не приймала безпосередньої участі у революційному русі і, взагалі, намагалася залишатися поза політикою, викликала підозру у деяких нових можновладців [20, арк. 181]. Проте неспроможність висунути будь-які конкретні звинувачення привела до того, що незабаром М. Валяшка відпустили, однак влада намагалася вислати позапартійного вченого з країни, і через це йому довелося написати заяву про звільнення з посади ректора Харківського хіміко-фармацевтичного інституту [14, с. 284].

Незабаром з'явилася розпорядження, підписане заступником голови ДПУ В. Баліцьким, відповідно до якого Микола Овксентійович повинен був виїхати в Німеччину, у зв'язку з тим, що нібито існувала підозра щодо шпигунської діяльності відомого вченого на користь цієї країни [20, арк. 74]. У якості аргументів наводилися дані про перебування науковця у Німеччині під час його закордонних відряджень на початку століття. Тільки-но отримавши постанову про вислання, М. Валяшко одразу заявив у родинному колі: «Я виїжджати не буду» [3]. Він був справжнім патріотом і хотів залишитися, щоб продовжувати працювати на користь рідної країни, і це, незважаючи на те, в яких жахливих умовах перебувала радянська наука на початку 1920-х років. Так, станом на 1922 рік, щорічне утримання професора університету становило лише 5% від дореволюційного рівня [16, с. 119]. На щастя подальші обставини склалися на користь ученого.

Вислання провідного фахівця могло завдати суттєвої шкоди науково-дослідницькій роботі у сфері хімії та фармації, а також викладанню навчальних дисциплін, пов'язаних із цими науками. Треба сказати, що ще у 1919 році М. Валяшко отримав пропозицію від керівництва Празького університету, який перебував у когорті провідних університетів Європи, очолити одну з кафедр хімічного спрямування, проте вчений вирішив не залишати Батьківщину [17]. З огляду на ці обставини не викликає подиву звернення декана хімічного факультету Харківського технологічного інституту до Укрголовпрофосвіти, в якому наголошувалося на вкрай негативних наслідках можливого від'їзду М. Валяшка та підкреслювалася необхідність зберегти спеціаліста такого рівня у стінах інституту [10, арк. 1]. Згодом колективу факультету довелося звертатися з подібним проханням до ректорату ХТІ, бо перше клопотання було відхилено колегією Укрголовпрофосвіти. Цього разу наголос у зверненні робився на тому, що у випадку вислання професора на факультеті просто нікому буде викладати органічну хімію та ще низку спеціалізованих дисциплін. Щоб запобігти цьому, ректорату пропонувалося звернутися з клопотанням до уряду республіки з проханням залишити науковця [10, арк. 5]. Жвава реакція та хвиля обурення з боку наукового товариства, а також особисте звернення М. Валяшка до ВУЦВК УСРР з проханням переглянути його справу змусили чекістів відмовитися від своїх безглузких звинувачень.

На думку автора, не в останню чергу на це вплинуло й те, що партійним функціонерам в Україні, після відповідного розголошення їх заходів проти інтелігенції вжитих влітку-восени 1922 року, стало зрозумілим, що у випадку вигнання на чужину активних суспільних діячів, вони, таким чином, власноруч об'єктивно підсилять інтелектуальні сили української еміграції та дискредитують власну національну політику, буде повністю провалено комплекс заходів радянської влади пов'язаний зі створенням в українському емігрантському середовищі так званого «зміновіховства». Напередодні початку заходів щодо запровадження українізації, це їм було вкрай не вигідно. Тому у попередні плани було внесено певні корективи. 24 листопада 1922 року з'явилася постанова Політбюро ЦК КП(б)У про небажаність вислання закордон діячів української інтелігенції [6, с. 138]. Цей документ визначив подальше розгортання подій. Замість вислання закордон для більшості вчених планувалося застосувати практику переселення у віддалені райони РСФСР, а декого взагалі залишити на місці, посиливши, за допомогою органів ДПУ, нагляд. Як свідчить Протокол засідання спеціальної комісії, створеної постановою Політбюро ЦК від 11 січня 1923 р. «З питання щодо української інтелігенції» від 1 лютого 1923 року, після детального розгляду кандидатур поданих раніше на вислання, було вирішено не вислати професора [9, с. 28]. Микола Овксентійович продовжив роботу в столиці Радянської України.

У протоколі № 103 засідання ЦК КП(б)У, де були присутні голова ВУЦВК Г. Петровський та голова республіканського НКВС В. Манцев, це мотивувалося тим, що «беручи до уваги заяви професорів Трефільєва, Валяшка, Кураєвої, Гавєського та Коршуна щодо їх лояльного ставлення до Радянської влади та клопотання як від них особисто, так і низки установ щодо залишення їх, а також, враховуючи, що за даними ДПУ їх ставлення до Радянської влади різко змінилося в бік лояльності, Політбюро ЦК КП(б)У знаходить необхідним скасувати їх вислання та звертається до ЦК РКП (б) з проханням затвердити дану постанову...» [5, с. 262]. Це завершило епопею з висланням професора, змусивши владу побічно визнати помилковість своїх дій.

Другий раз зіткнення вченого й влади відбулося вже в післявоєнний період. У той час у загальносоюзному масштабі підсилювався тиск тоталітарної держави на вчених, діяльність яких з тих або інших причин не вписувалася в існуючі догми.

У 1951 році була розпочата кампанія ідеологічного втручання партійних і державних органів в органічну хімію. Вона замислювалася як ланка в ланцюзі аналогічних пропагандистських заходів в інших галузях науки й була покликана очистити радянську науку від «буржуазних», «ідеалістичних» теорій і «рабського схилання перед буржуазними науковими авторитетами» [22, с. 97].

Головним об'єктом критики стала «теорія резонансу». Вона була розроблена відомим американським хіміком Лайнусом Полінгом як частина уявлень про природу хімічного зв'язку. Трьома роками пізніше ця робота Полінга отримала Нобелівську премію в галузі хімії [7, с. 312]. У СРСР на теорію резонансу нависли ярлик «ідеалістичної». Це автоматично виключало її з арсеналу вітчизняних учених. Першими постраждали від переслідувань теорії резонансу співробітники хімічного факультету Московського державного університету Я. Сиркін і М. Дяткіна, що викладали в той час курс теорії будови хімічних сполук.

У червні 1951 року пройшла «Всесоюзна конференція щодо стану теорії хімічного складу органічної хімії», на якій резонансна теорія була оголошена буржуазною лженаукою, і відповідні висновки були направлені особисто Сталіну [15, с. 1-5].

У цьому зв'язку, на початку 1950-х років не проста ситуація склалася на кафедрі органічної хімії Харківського політехнічного інституту, якою керував М. Валяшко. У 1951 – 1952 роках нищівній критиці було піддане його бачення природи хімічного зв'язку та використання ідей західних учених щодо концепцій електронного резонансу та мезомерії у своїх працях, зокрема і адресованих студентам. Воно було визнано «вкрай шкідливим запозиченням з буржуазної науки, що ставить під сумнів пріоритет діалектико-матеріалістичних принципів на яких базується марксистська наука над ідеалістичними» [11, арк. 4-5]. Особливу пікантність цій ситуації надавало те, що серед головних критиків усередині кафедри виступив один з найкращих учнів професора – В. Лаврушин.

На ці зауваження М. Валяшко цілком слушно відповів, що при їх розробці ніхто з кафедралів не виступав з критикою, більше того, доценти В. Близнюков та В. Лаврушин спільно з завідувачем кафедри брали участь у розробці теорій, до нищівної критики яких перейшли після «Всесоюзна наради з теорії хімічної побудови в органічній хімії» (червень 1951 р.), на якій був присутній В. Лаврушин і де було засуджено використання деякими вітчизняними науковцями розробок закордонних учених [11, арк. 7].

У щорічному науковому звіті за 1948 рік, підготовленому в Харківському хіміко-технологічному інституті, з позитивної сторони відзначалася робота кафедри органічної хімії, що, використовуючи «спектрографічний метод досліджень, розглядає будову молекул і протікання хімічних реакцій з точки зору нових теорій хімії - електронної, квантової механіки й теорії резонансу, що є надійним шляхом до пояснення хімічних властивостей молекул і встановлення їхньої структури» [13, арк. 87]. Або в іншому місці цього ж звіту: «Електронна теорія, сполучена з розумінням резонансу, дозволяє дуже детально підійти до розгляду даних, отриманих за допомогою вивчення спектрів поглинання в ультрафіолетовій площині й пояснень хімічних властивостей молекул, невиражених класични-

ми структурними формулами» [12, арк. 4]. Опираючись на ці теорії, М. Валяшко й М. Щербак, ще напередодні війни, провели серію спектрографічних досліджень 3-оксисбензальдегіда й 3, 5-диоксисбензальдегіда, результати яких повністю підтвердили теоретичні положення теорії квантового резонансу запропоновані Інгольдом [4, с. 1426].

Становище ще більш загострилося, після того, як за матеріалами наради в інститутській газеті «Ленінські кадри» було опубліковано статтю, в якій вказувалося на «низький ідейний рівень викладання на кафедрі органічної хімії» [18]. Микола Овксентійович, розуміючи всю складність ситуації, пропонував не починати «половання на відьом», а спільними зусиллями всіх членів кафедри виправити вказані «помилки». Для цього, на його думку, треба було провести своєрідний диспут, в рамках якого зібрати хіміків, філософів, фізиків, математиків і за їх допомогою з'ясувати, в чому ж хибність теорії резонансу. Диспут, зі зрозумілих причин, не відбувся, і під тиском родини професор змушений був піти на пошуки компромісу [3]. Цей епізод свідчить, з одного боку, про те, що навіть за несприятливих умов М. Валяшко до останнього залишався прибічником вільного творчого пошуку, а з іншого – вказує на те, що і талановиті вчені в умовах тоталітарної системи не були позбавлені певного конформізму (мається на увазі поведінка окремих учнів М. Валяшка).

Зрештою 6 жовтня 1951 року кафедрою була прийнята постанова з визнанням «помилки» та готовністю слідувати партійному курсу в галузі науки. Зокрема в ній йшлося: «Кафедра с удовлетворением отмечает, что Всесоюзное совещание ярко продемонстрировало незыблемость материалистической теории химического строения великого русского ученого А. М. Бутлерова, являющуюся фундаментом современной органической химии. Вместе с тем совещание единодушно подвергло сокрушающей принципиальной критике так называемые концепции электронного резонанса Полинга и мезомерии Ингольда, квалифицировал их как идеалистические и механистические, лишённые какого-либо научного обоснования, бесплодные в практическом отношении, препятствующие развитию химической науки. Это... имеет прямое отношение и к работе нашей кафедры, в которой на протяжении последних 15 лет в лекциях, практических занятиях со студентами, а также в научных работах, концепции резонанса и мезомерии ошибочно принимались как теоретическая основа для объяснения электронных механизмов и реакций органической химии...

Основными причинами, способствовавшими распространению среди советских ученых лженаучных теорий, были недостаточное развитие научной критики, преклонение перед зарубежными авторитетами, слабое внимание к вопросам методологии и борьбе за материалистическое мировоззрение в советской химической науке» [11, арк. 7-10].

Логіку членів кафедри можна чудово зрозуміти. Багато з них усвідомлювали, що їх подальша кар'єра може опинитися під загрозою. В такій ситуації, звичайно, краще звинуватити у всіх «гріхах» старого професора, який навіть на 35 році радянської влади так і не зміг перебороти свого «низького поклоніння перед Заходом», тим самим дистанціювавшись від хибних ідей. Так, у вищезгаданій постанові саме Миколу Овксентійовичу дорікали в тому, що він не виконував рішення щодо перегляду методичних вказівок і програм для студентів, а також свого навчального посібника «О природе химической связи», текст якого «не дает развернутой критики идеализма и не показывает лженаучности концепций резонанса» [11, арк. 8]. Закінчувалася постанова цілком характерним для радянської епохи закликком здійснити корінну перебудову всієї діяльності кафедри в дусі «історичних вказівок товариша Сталіна й рішень ЦК ВКП (б) з ідеологічних питань».

Зазначений епізод не одержав висвітлення в більшості видань присвячених видатному вченому. Пояснення тут дуже просте. Авторами цих видань були, як правило, люди, які або безпосередньо працювали з М. Валяшком, і не бажали компрометувати себе, або ж ті, хто одержував інформацію саме від колег Миколи Оксентійови-

ча, які не були зацікавлені в поширенні подібних відомостей.

Висновки. Підводячи підсумки, відзначимо, що, незважаючи на певну напруженість у відносинах професора й нової влади, що виникла у зв'язку з висиланням ряду представників інтелігенції за межі республіки на початку 1920-х рр., більшовики вчасно зрозуміли, що втрата наукового діяча такого масштабу може завдати серйозної шкоди як передовим дослідженням у галузі органічної хімії, так і фармацевтичній освіті. Надалі М. Валяшко одержав досить непогані умови для науково-дослідної діяльності, що розгорнулося на кафедрі органічної хімії Харківського хіміко-технологічного інституту й на кафедрі фармацевтичної хімії й фармакогнозії Харківського фармацевтичного інституту.

Початок 1950-х рр. пройшов у долі заслуженого діяча науки під знаком нового загострення протистояння з владою. Цього разу воно було викликано тим, що її представники, винятково з ідеологічних міркувань, засудили деякі теорії, які підтримувалися вченим, зокрема електромагнітного резонансу й мезомерії. Ці події вкрай негативно позначилися на психологічному стані М. Валяшка, обумовивши завершення ним активної фази своєї науково-дослідної роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Адамський В. Депортація української інтелігенції в контексті становлення тоталітарного режиму / В. Адамський // Розбудова держави. – 1996. - № 8-9. – С. 40 – 44; 47 – 51.
2. Адамський В. Українська наукова еліта як об'єкт політичних репресій на початку 1920-х років / В. Адамський // Педагогічний дискурс: Збірник наукових праць. - Хмельницький: ХГПА, 2007. - Випуск 2. - С. 10 – 20.
3. Валяшко Алексей Николаевич. Интервью от 25.01. 2013 [Аудиозапись].
4. Валяшко Н. Спектры поглощения и конституция производных бензола. Сообщ. 10. 3-окси- и 3,5-диоксибензальдегиды / Н. Валяшко, М. Щербак // Журнал общей химии. – 1948. – Т. 8. – Вып. 14-15. – С. 1399–1427.
5. Васильев К. Философский пароход 1922 года (по материалам протоколов заседаний Политбюро ЦК КП(б) У) / К. Васильев // Сумська старовина. – 2002. - № 10. – С. 258 – 264.
6. Высылка вместо расстрела. Депортации интеллигенции в документах ВЧК-ГПУ. 1921 – 1923. – М.: Русский путь, 2005. – 544 с.
7. Грэхэм Л. Глава IX. Химия / Л. Грэхэм // Естествознание, философия и наука о человеческом поведении в Советском Союзе. – М.: Политиздат, 1991. – 480 с.
8. Гусев В. «Застосувати як одну з репресивних мір проти професури вислання за межі Федерації» / В. Гусев // Віче. – 1994. – №10. – С.119-128.
9. Данилов А. «Изъятие интеллигенции» / А. Данилов // Еженедельник 2000. – 2008. – 11 января. – С. 27 – 28.
10. Державний архів Харківської області (ДАХО) - Ф.Р. 1682. – Оп 2. – Д. 46. Личное дело проф. ХТИ Валяшко Николая Авксентиевича. – 1922.
11. ДАХО. – Ф.р. 1682. – Оп. 13. – Т. 1. – спр. 51. Протоколы заседаний кафедры за 1951-52 учебный год.
12. ДАХО. – Ф.р. 4203. – Оп. 3. – спр. 118. Научные проблемы разрабатываемые институтом.
13. ДАХО. – Ф.р. 4203. – Оп. 11. – спр. 47. - Отчет о выполнении плана научно-исследовательских работ в 1948 году.
14. Історія фармації України / Р.В. Богатирьова, Ю.П. Спіженко, В.П. Черних та ін. — Х.: Прапор, 1999. – 799 с.
15. К итогам совещания по теории химического строения в органической химии // Сообщения о научных работах Менделеевского общества. – 1951. – Вып. 4. – С. 1 – 5.
16. Коляструк О. Інтелігенція УСРР у 1920-ті роки : повсякденне життя / О. Коляструк. - Х. : Раритети України, 2010. - 385 с.
17. Конференция НФаУ к 140-летию Н.А. Валяшко [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://www.youtube.com/watch?v=pyuns85t1RN8>
18. Ленинские кадры (Издательство ХПИ) – 1951. – 24 сентября.
19. Литвин Н. Вислання професури 1922 року як ідеологічний чинник боротьби з українською інтелігенцією / Н. Литвин // Вісник КНТЕУ. – 2010. - № 3. – С. 119 – 126.

20. Музей історії фармації України. – Ф. 1. Валяшко Н. А. – Спр. 1.
21. Сонин А. Печальный юбилей одной кампании / А. Сонин // Вестник РАН. – 1991. – Т. 61. - № 8. – С. 96 – 107.
22. Ченцов В. Політичні репресії в Радянській Україні / В. Ченцов. – К., 2000.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2014

REFERENCES:

1. *Adamskyj V.* Deportacija ukrajinskoji intelighenciji v konteksti stanovlennja totalitarnogho rezhymu (The deportation of Ukrainian intelligentsia in the context of forming a totalitarian regime). *Rozbudova derzhavy*, 1996. no. 8-9, pp. 40 – 44; 47 – 51
2. *Adamskyj V.* Ukrajinska naukova elita jak ob'jekt politychnykh represij na pochatku 1920-kh rokiv (Ukrainian scientific elite as an object of political repression in the early 1920s) *Pedagoghichnyj dyskurs: Zbirnyk naukovykh pracj. Khmeljnyckyj*, 2007. no. 2. - pp. 10 – 20.
3. Interview with Aleksei Nikolaevich Valyashko 25.01.13. [audio]
4. *Valjashko N.* Spektry pogloshhenija i konstitucija proizvodnyh benzola. Soobshh. 10. 3-oksi- i 3,5-dioksibenzal'degidy (The absorption spectra and the constitution of benzene derivatives. Posts. 10. 3-hydroxy-and 3,5-dioksibenzaldegidy). *Zhurnal obshhej himii*, 1948, vol. 8. no. 14-15. pp. 1399–1427.
5. *Vasil'ev K.* Filosofskij parohod 1922 goda (po materialam protokolov zasedanij Politbjuro CK KP(b)U) (Philosophy Ship 1922 (based on the minutes of the meetings of the meetings of the Politburo of the Communist Party (Bolshevik)). *Sumsjka starovyna*, 2002, no. 10. pp. 258 – 264.
6. Vysylka vmesto rasstrela. Deportacii intelligencii v dokumentah VChK-GPU. 1921 – 1923 (Expulsion instead of shooting. Deportation of intellectuals in the documents of the Cheka-GPU. 1921 - 1923). Moscow, 2005, 544p.
7. *Greham L.* Glava IX. Himija (Chapter IX. Chemistry). *Estestvoznanie, filosofija i nauka o chelovecheskom povedenii v Sovetskom Sojuze*, Moscow, 1991, 480 p.
8. *Ghusjev V.* «Zastosuvaty jak odnu z represyvnykh mir proty profesury vyslannja za mezhi Federaciji» (“Apply as one of the repressive measures against professors deporting Federation”). *Viche*, 1994, no.10, pp.119-128.
9. *Danilov A.* «Izjatie intelligencii» (“Withdrawal of the intelligentsia”). *Ezhenedel'nik* 2000, 2008, 11 january. pp. 27 – 28.
10. Derzhavnyj arkhiv Khar'kivskoj oblasti (State Archives of Kharkiv region). No. of fund 1682, no. of description 2, case no. 46.
11. Derzhavnyj arkhiv Khar'kivskoj oblasti (State Archives of Kharkiv region). No. of fund 1682, no. of description 13, vol.1, case no. 51.
12. Derzhavnyj arkhiv Khar'kivskoj oblasti (State Archives of Kharkiv region). No. of fund 4203, no. of description 3, case no. 118.
13. Derzhavnyj arkhiv Khar'kivskoj oblasti (State Archives of Kharkiv region). No. of fund 4203, no. of description 11, case no. 47.
14. *Boghatyrjova R.V., Spizhenko Ju.P., Chernykh V.P.* Istorija farmaciji Ukrajinu (History of Pharmacy Ukraine). Kharkiv, 1999, 799 p.
15. K itogam soveshhanija po teorii himicheskogo stroenija v organicheskoy himii (By the end of the meeting on the theory of chemical structure in organic chemistry). *Soobshhenija o nauchnyh rabotah Mendeleevskogo obshhestva*. 1951, no. 4, pp. 1 – 5
16. *Koljastruk O.* Intelighencija USRR u 1920-ti roky : povsjakdenne zhyttja (Intellectuals USSR in 1920: Everyday Life). Kharkiv, 2010, 385 p.
17. Konferencija NFaU k 140-letiju N.A. Valjashko (Conference NUPh to the 140th anniversary of NA Valyashko). Regime to access: <http://www.youtube.com/watch?v=pyns85t1RN8>
18. Leninskie kadry, 1951, 24 september.
19. *Lytvyn N.* Vyslannja profesury 1922 roku jak ideologhichnyj chynnyk borotjby z ukrajinskoju intelighencijeju (Expulsion professorship in 1922 as an ideological factor in the fight against Ukrainian intelligentsia). *Visnyk KNTEU*, 2010, no. 3, pp. 119 – 126.
20. Muzej istoriji farmaciji Ukrajinu (Museum of the History of Pharmacy Ukraine). No of fund 1, case no. 1.
21. *Sonin A.* Pechal'nyj jubilej odnoj kampanii (Sad anniversary of one campaign). *Vestnik RAN*, 1991, vol. 61, no. 8, pp. 96 – 107.
22. *Chencov V.* Politychni represiji v Radjansjkij Ukrajinu (Political repression in the Soviet Ukraine). Kyjiv, 2000

Фесенко Володимир Юрійович – здобувач
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Адреса: 61000, м. Харків, вул. Фрунзе, 21
E-mail: fes_v@ukr.net

Fesenko Vladimir Yurievich – applicant
National technical university “Kharkiv polytechnic institute”
Address: 21, Frunze Str., Kharkiv, 61000
E-mail: fes_v@ukr.net